

*Ляковська С.Є., к.т.н., Малець І.О., к.т.н., Мартин Є.В., д.т.н.
(Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Львів)*

ГРАФІЧНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ МОДЕЛЮВАННЯ ТЕХНІЧНИХ ОБ'ЄКТІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Матеріал статті присвячений аналізу ефективності використання інформаційних графічних технологій моделювання технічних об'єктів, процесів та явищ у навчальному процесі та розв'язування практичних задач в галузі безпеки життєдіяльності. Приведені основні підходи до тлумачення принципів конструювання гіперповерхонь та багатовидів охоплюючих багатовимірних утворених числами різної розмірності фазових просторів як геометричних моделей об'єктів дослідження.

Постановка проблеми. Геометричні засоби являють один із головних інструментів розв'язування задач в різних галузях науки і техніки. Завдяки графічній інтерпретації часто вдається полегшити процес постановки задач, проведення і одержання практичних результатів наукових досліджень. Тому питання розвитку графічних засобів із залученням сучасних комп'ютерних технологій щодо розв'язування технічних задач являє актуальну проблему. Поряд з цим важливо приділити належну увагу використанню інформаційних графічних засобів у навчальному процесі.

Аналіз останніх досліджень. Графічні інформаційні технології одержують належне використання при розв'язуванні практичних задач в галузі пожежної безпеки [1,2] і слугують вагомим фактором у моделюванні та обробленні результатів досліджень багатопараметричних технічних об'єктів, процесів та явищ. У переважній більшості випадків результати досліджень подаються з використанням геометричних моделей двовимірного фазового простору. Зростання числа взаємозв'язаних параметрів об'єкта чи процесу при поданні параметрів числами різної розмірності вимагає використання і

вдосконалення моделей у вигляді гіперповерхонь та багатовидів охоплюючих багатовимірних фазових просторів, утворених числами різної розмірності.

Аналізові процесу розвитку і викладання графічних дисциплін, використання у наукових дослідженнях присвячена робота [3]. Питання вивчення і використання інженерної комп'ютерної графіки у підготовці спеціалістів різного профілю окреслені в [4,5].

Формування цілей статті. Визначити множину геометричного інструментарію стосовно розв'язування задач як наукових досліджень, так і навчального процесу з вивченням базового курсу інженерної комп'ютерної графіки на засадах використання інформаційних графічних технологій.

Основна частина. На сучасному етапі розвитку навчальних дисциплін у вищих навчальних закладах технічного спрямування має місце тенденція до усталення числа годин на вивчення тої чи іншої дисципліни при неухильному і неперервному скороченні годин і, відповідно, теоретичного і практичного матеріалу того чи іншого курсу в минулому. Зокрема, на вивчення курсу інженерної та комп'ютерної графіки передбачено, загалом, по 32 годин на лекційні та лабораторні заняття. Це дає підстави вважати курс базовим і достатнім для уявлення і розуміння основних принципів користування закладеним у ньому мінімальним числом геометричного інструментарію. Одночасно при глибшому оволодінні курсу в межах мінімальної кількості годин виникають узагальнення і співставлення, особливо при вивченні суміжних базових і спеціальних навчальних дисциплін. Узагальнення мають місце вже при вивченні правил проєкціювання геометричних фігур у двовимірному та тривимірному просторі.

Базовим конструктивним елементом комплексного креслення простору являє декартова ортогональна система координат. Основний графічний інструментарій у геометричному моделюванні технічних об'єктів, процесів та явищ, декартова система координат являє одночасно найбільш поширений засіб подачі та оброблення результатів досліджень у різних галузях науки і техніки.

Складовими її являють ортогонально розташовані осі координат, кожна з яких спрямована у безконечність. При моделюванні та дослідженні багатопараметричних пожежно-технічних систем осі координат визначають параметри з різними числовими значеннями (рис. 1а,б,в).

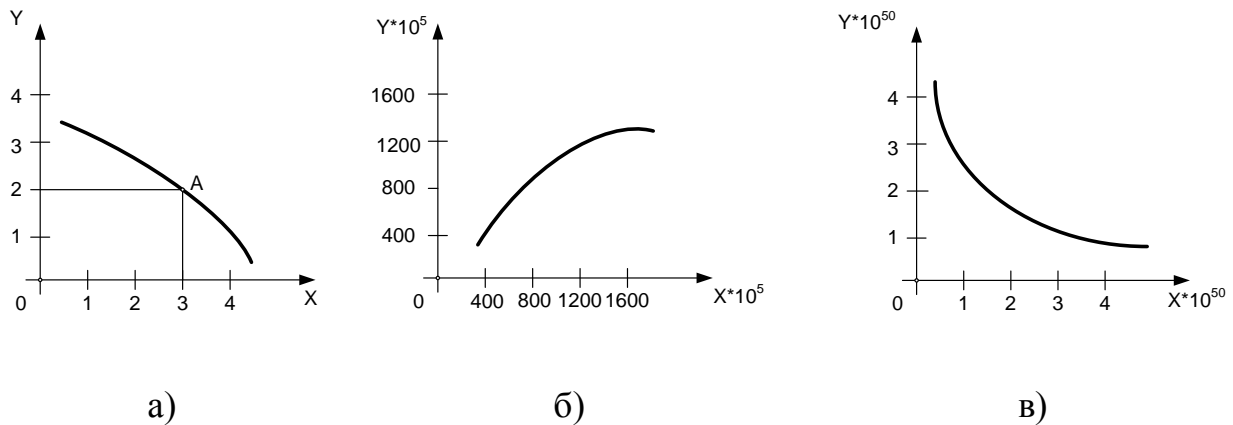

Рис.1. Числові значення параметрів технічних систем

При будь-яких кінцевих значеннях параметрів x та y дослідження проводять у наближеній до початку координат частині поля креслення (рис.1а). Осі координат, як прямі, перетинаючись у початку координат 0 , мають напрям $-\infty \dots +\infty$: стрілкою вказані додатні напрями осей. Враховуючи геометричну інтерпретацію прямої як граничного положення у площині кола безконечного радіуса (рис. 2), можна припустити, що кожна вісь системи координат є коло

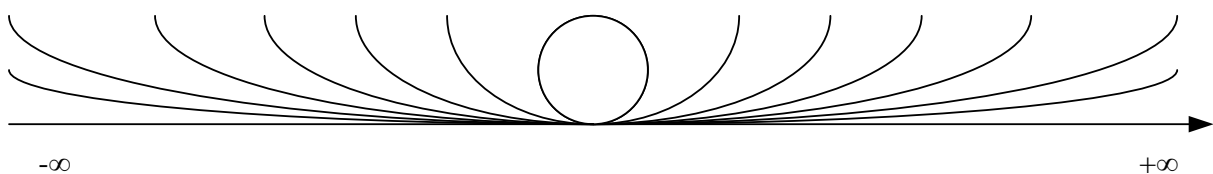

Рис.2. До графічної інтерпретації системи координат

безконечного радіуса: для двох осей маємо два ортогонально розташованих у просторі кола. Через початок координат завжди можна провести пучок прямих, кожна з яких, як і осі координат, являє коло безконечного радіуса. Справді, при введенні однорідних координат має місце поняття безконечності для кожного

частинного положення прямої у площині: двовимірний координатний вектор $[a \ b \ 0]$ являє точку безконечності на прямій $ay - bx = 0$ [6].

Отже, система координат - це куля безконечного радіуса тривимірного простору, полярними точками якої слугують початок координат і безконечність, а, власне, безконечність, як осі та початок координат можна вважати елементом декартової системи координат.

Розв'язування задач в галузі безпеки життєдіяльності вимагає використання графічних ілюстрацій розв'язків та засобів геометричного моделювання з використанням чисел різної розмірності у просторах E^n з цілими та дробовими показниками. Зокрема, вже при геометричному моделюванні багатопараметричних об'єктів, процесів та явищ має місце використання комплексних чисел вигляду $z = x + iy$, де $i^2 = -1$ - уявна одиниця у задачах з використанням комплекснозначних функцій

$$\omega = \omega(u + iv) = \omega(z) = \omega(x + iy) = u(x, y) + iv(x, y).$$

Важливо підкреслити, що вимірність фазового простору двох комплексних чисел ω і z зростає одразу до чотирьох: утворений чотиривимірний комплексний простір містить підпростори комплексних, дійсних та уявних чисел. Зображення функціональних залежностей $\omega = \omega(z)$ має місце у двох двовимірних площинах $Ouiv$ та $Oxiy$ (рис.3) подібно до зображення

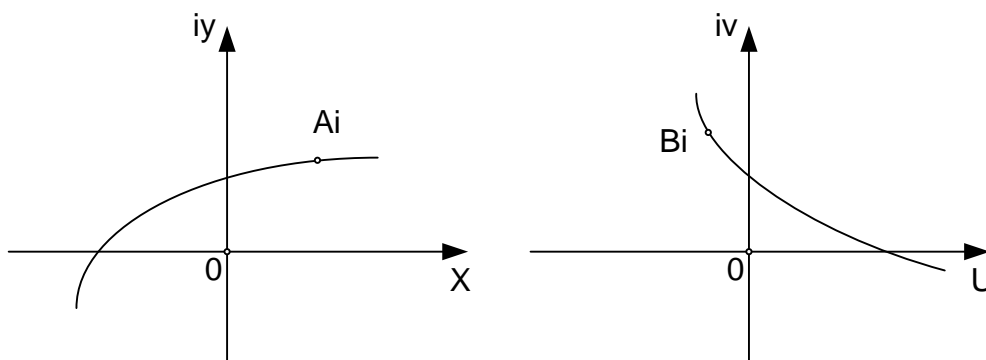

Рис.3. Двовимірні комплексні площини $Ouiv$ та $Oxiy$ шестивимірного комплексного простору

функціональної залежності $y = y(x)$ двох дійсних змінних x та y (рис.4), де кожній точці A_i осі OX аргументів відповідає точка B_i осі OY значень функції. Однозначна відповідність точок A_i та B_i (див. рис.3, 4) можлива для конкретної функціональної залежності $y = y(x)$ та $\omega = \omega(z)$.

Рис.4.Аналоги комплексних площин

Повнота зображення графічних залежностей двох комплексних параметрів забезпечується за умови поєднання комплексних площин $Ouiv$ та $Oxiy$ з одним початком координат (рис.5).

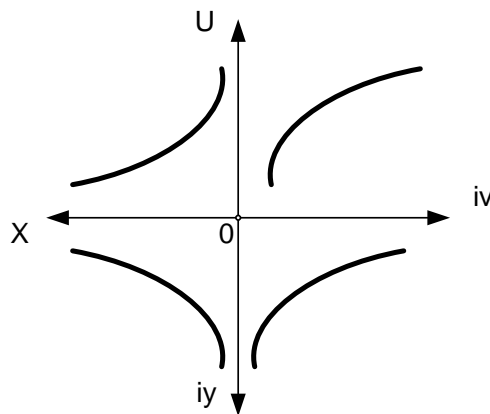

Рис.5. Комплексне креслення комплексного простору

Приведене комплексне креслення чотиривимірного комплексного простору надає можливості графічного дослідження усіх складових функцій комплексної змінної

$$u = u(x);$$

$$u = u(iv);$$

$$v = v(iy).$$

Зазначимо, що переріз двовимірної поверхні як графіка функції комплексної змінної гіперплощиною із слідом $x=X_0$ (при заданій залежності y у комплексній площині прообразів) являє комплексну функцію дійсної змінної, наприклад, $\omega = \omega(y)$, графіком якої слугує поверхня тривимірного комплексного простору

0iy Uiv. У тривимірному просторі графік функцій комплексної змінної візуалізується рельєфом поверхні (рис.6).

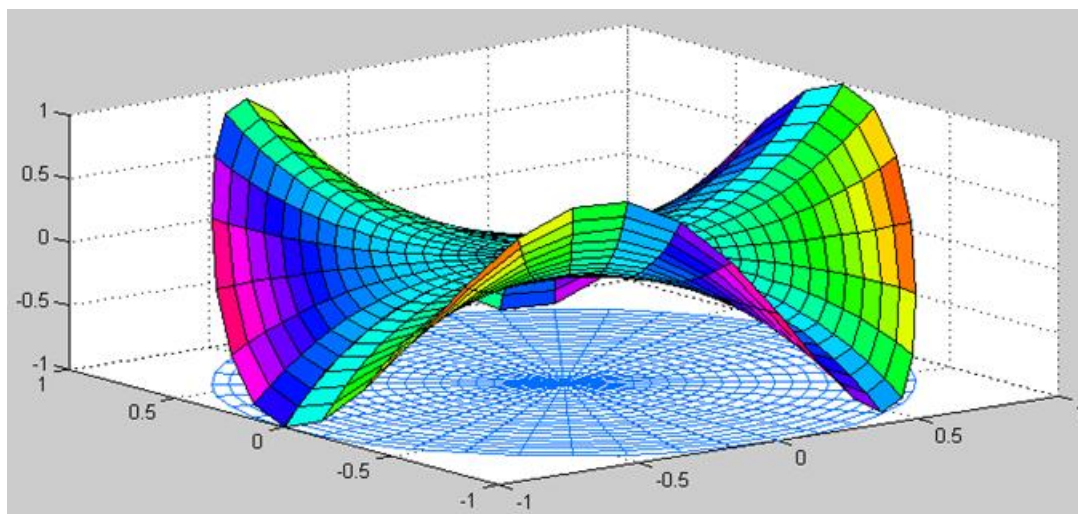

Рис.6. Рельєф поверхні.

Подальшим розвитком із перспективою використання результатів досліджень у навчальному процесі являє вивчення геометрії багатовимірних фазових просторів, утвореними числами вищої розмірності.

Висновки. Виконаний аналіз геометричного інструментарію щодо дослідження багатопараметричних пожежно - технічних систем показав перспективи його удосконалення і розвитку стосовно залучення до процесів розв'язування практичних задач та навчання.

Література

1. Комяк В.М. Класифікація задач оптимізаційного геометричного проектування // В.В. Комяк, О.М. Соболь, А.В. Попова, В.В. Комяк // Прикладна геометрія та інженерна графіка.-Вип. 89.- К.КНУБА, 2012.-С.28-32.
2. Сознік О.П. Геометрична модель швидкості поширення ландшафтних пожеж і деякі її наслідки // О.П. Сознік, А.Я. Калиновський / Прикладна геометрія та інженерна графіка. - Вип. 4. Т.24.- М.: ТДАТА, 2004.- С. 94-98.
3. В.Є. Михайленко. Українська асоціація з прикладної геометрії: діяльність досягнення та деякі проблеми// В.Є. Михайленко, В.О. Плоский// Прикладна геометрія та інженерна графіка. - Вип. 89.-К.: КНУБА, 2012.-С.5-8.
4. Сороковий О.І. Використання трибридного моделювання DELCAM POWERSHAPE в навчальному процесі // О.І. Сороковий / Технічна естетика і дизайн.- Вип.10.-К.: КНУБА, 2012.-С.190-193.
5. Мартин Є.В. Графічна складова підготовки фахівців з інформаційної безпеки // Є.В. Мартин, А.Г. Ренкас, В.В.Козуб // Прикладна геометрія та інженерна графіка.- К.КНУБА, 2010.- Вип.85.-С. 49-53.
6. Роджерс Д., Адамс Дж. Математичні основи машинної графіки.- М.:Мир, 2001.-С.111.